

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

35. An inferior possit dispensare sine cognitione causae, si in potestate dispensandi exprimentur nomina nulla facta mentione cognitionis causae?
Et ex doctrina hujus quæstionis infertur inferiorem ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76359](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76359)

testatur, id intelligendum est, in foro tantum exter-
no; non autem in foro interno conscientia.

2. Negat verò Azorius *lib. 6. moralium institutionum*.
cap. 19. quest. 9. & alij cum ipso; quæ sententia proba-
bilior est. Cuius fundamentum est: quoniam sub
hac conditione superiores facultatem dispensandi
committunt inferioribus, ut non nisi cognita, &
examinata causa per potestatem sibi delegatam in
lege superioris dispense, ut expressis verbis *citato*
loco, docet Tridentinum: Quapropter, inquit, sciant,
vniuersi, sacratissimos canones exactè ab omnibus,
& quoad eius fieri poterit, indistinctè obseruandos.
Quòd si virgines, iustaque ratio, & maior quando-
que utilitas postulauerint, cum aliquibus dispensan-
dum esse: id causa cognita ac summa maturitate, at-
que gratis à quibuscumque, ad quos dispensatio per-
tinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio
subreptitiâ censetur.

3. Confirmatur *primò*, nam quando superiores
cum hac conditione facultatem dispensandi commit-
tunt inferioribus, suam conscientiam exonerant in
conscientiam inferiorum, in eoque obligationem
causas examinandi transferunt, ut constat ex verbis,
quæ apponere solent in clausula dispensationis, quam
ad inferiores dirigunt: In hac re tuam conscien-
tiam oneramus, si preces veritate nitantur, dis-
pensa.

4. Confirmatur *secundò*; quia non est præsu-
mendum, quòd superior velit inferiori concedere
facultatem dispensandi per actum illicitum, & pec-
caminosum, qualis esset actus, quo inferior dispen-
saret in lege superioris, non cognita, nec examina-
ta causa.

5. Ad fundamentum Sanchez respondetur, hu-
iusmodi dispensationem declarari inuolidam exer-
citiè, hoc ipso quòd in ea non seruetur conditio à
superiore requisita. Ad confirmationem, dispar-
est ratio: nam lex proximam vim obligandi habet
à voluntate superioris legem promulgantis: unde
etiamsi temerè illam promulget, valida est, si iusta
sit. Dispensatio autem proximam vim deobligandi
habet à voluntate superioris; facultatem dispensan-
di committit inferiori: ergo nisi ea seruetur,
valida non erit. Cum igitur superior facultatem dis-
pensandi committat inferiori sub conditione, ut
priùs causas examine, inuolida erit, si ea detur cau-
sa non examinata. Cæterum sine fundamento asserit-
tur, quòd talis conditio apponatur solùm in ordine
ad forum externum: nam sicut reliquæ conditiones
de iure, aut stylo Curia requisita, ipsomet San-
chez fatente, non solùm apponuntur in ordine ad
forum externum, sed etiam internum: ita & hæc.
Quòd si de voluntate superioris constet absque hu-
iusmodi obligatione facultatem dispensandi delega-
re inferiori, vel inferior bona fide putet, causam
examinatam esse à superiore, valebit dispensatio da-
ta ab inferiore, etiam causa non cognita, nec exami-
nata. *Primum* patet: *secundum* probatur; quia in tali
casu præsumitur superior ratam habere dispensatio-
nem bona fide datam ex causa probabiliter putata à
superiore examinari. Et hæc omnia docet Amicus *lo-
co citato*.

6. Sed his non obstantibus, sententiam San-
chez affirmatiuam tuetur Merola *tom. 1. disp. 4. cap. 6.*
dub. 12. num. 211. Salas *de legibus disputat. 20. sect. 9.*
num. 76. & Villalobos *in summa tom. 1. tractat. 2. di-
ficuli. 41. num. 4.* vbi sic ait: Quando de hecho de ver-
dad ay justa causa, mas el Prelado dispensò sin cono-
cimiento della, vale la dispensacion en el fuero inter-
rior: hasta tanto que se le reuogue en el fuero exterior.
Esta conclusion es mas probable que lo contrario, como
latamente prouea Sanchez, despues de otros. Y es la ra-

cion, porqueno ay derecho en que se irrite la tal dispen-
sacion: y como en ella se guarda el fin, basta esso, aunque
falte la solemnidad del derecho. Ita ille.

7. Hinc inferitur, quando Pontifex, vel Episcopus,
vel alius potens dispensare in votis, vel iuramento
siue iure ordinario, siue delegato, (nisi in delega-
tione habeatur specialis forma, petens præmitti cau-
sæ cognitionem) dispensat in illis, legitima causa
existente, quamvis sibi non cognita, peccare mortaliter,
at dispensationem fore validam in foro
conscientiæ, quia eadem est ratio, ac quando Episcopus
dispensat in lege Pontificis.

Ad argumenta verò contraria superius posita.
8. Respondeo ad primum, id quod dicitur à Do-
ctoribus inferiori ceteri commissam dispensatio-
nem; præcedente causæ cognitione, intelligendum
esse, ut ritè, ac rectè fiat. Imò neque peccabit dispen-
sans, quamvis causæ examinationem non præmiserit,
quando causa notoria est, quia in notoriis non exigi-
turordo iuris, nec notorium eget examinatione, *cap.*
manifesta. 2. quest. 1. Imò si sibi causa constaret, non
peccaret dispensans, quia non examinando causam, quia id
examen petitur ne temerè dispense, quæ temeritas
cessat, vbi certus est de causa.

9. Ad confirmationem respondetur, locum Tri-
dentini in contrarium ibi adductum, non ob stare,
quia æquè loquitur de Papâ, ac inferioribus, cum ta-
men constet dispensationem Papæ in iure humano
(de quo loquitur Concilium) absque causæ cogniti-
one, validam esse. Quare explicandum est Concilium,
ut loquatur, quoad fori externi præsumptionem, &
ideo dicit, subreptitiâ censetur, & non dicit esse verè
eam subreptitiâ, sed præsumi impetratam per sub-
reptionem.

RESOL. XXXV.

An inferior possit dispensare sine cognitione causæ, si in
potestate dispensandi exprinantur nomina, nulla facta
mentionem cognitionis causæ?

Et ex doctrina huius questionis inferitur inferiorem
dispensationem sine causa in lege superioris peccare,
& subditum ita dispensatum peccare toties, quoties
dicta dispensatione vniuer. Ex part. 8. tractat. 3.
Resol. 19.

§. 1. **S**uppono quòd dispensatio facta per inferio-
rem, circa legem superioris in casibus sibi per-
missis, debet fieri ex causa iusta: aliàs tam dispensans,
quàm dispensatus peccant, secundum Innocentium, *lin. 5. de
receptum in cap. veniens, num. 2. de filiis Presbytero-
rum, Abbas in cap. de multa, num. 9. de prob. & in cap.
à nobis, de iure patron. Caietanus 1. 2. quest. 96. art. 5.
in ultima annotatione, ad fin. Couarruias lib. 1. variat.
cap. 17. num. 9. & in 4. 2. part. cap. 6. §. 9. num. 7.* Et
dispensatio aliter facta, est nulla ex Concilio Tri-
dentino *sess. 25. cap. 18.* Nauare. *cap. 25. num. 7. in man.
cum traditis infr. in differentia 4.* Debètque constare
de dicta causa per informationem super veritate ipsius
receptam.

2. Hinc colligitur, dispensatum sine iusta
causa, peccare toties, quoties dicta dispensatione
vretur, sicut peccaret, si abique ea contraueniret
legi, super qua obtinuit dispensationem. Ratio
est, quia illa dispensatio, cum sit nulla, nihil ei
prodest, nec excusat quoad Deum. In foro tamen
exteriori, excusat prædicta dispensatio; quia non
poterit dispensatus accusari, vel puniri, si contraue-
niat legi virtute suæ dispensationis, quæ aliàs nul-
la est.

3. Hoc supposito ad quaestionem propositam negativè respondet Castus Palus tom. 1. in act. 3. disp. 6. par. 8. §. 2. num. 4. vbi sic ait: Secundò temperant alij, nisi in potestate dispensandi exprimentur nomina eorum, quibus dispensatio est concedenda, nulla facta mentione cognitionis causæ, quia tunc dispensans censetur merus executor, & præsumere debet committentem certiorum esse factum de dispensationis causis, sic relato Felino, Speculatore, Garibay, docet Sanchez num. 6. At licet hoc sit probabile, mihi tamen probabilius apparet teneri cautas dispensationis investigare, quia absolute ipse dispensat. Quòd vero potestatem concedens nullam fecerit mentionem de causarum cognitione, non arguit omissionem esse, cum à iure ipso moveatur dispensans debere causas dispensationis examinare, id meritò Principes debebat supponere. Ita Palus.

4. Sed opinionem Sanchez tenet nouissimè Merolla tom. 2. disputat. 4. cap. 6. dub. 11. numer. 205. cui ego addo Villalobos in summa tom. 1. tract. 2. diffinit. 41. num. 2. vbi sic ait. Insuper de sta conclusio, que in por la Bula se puede dispensar sin causa: como dice Soto, ni tampoco puede el Legado à latere dispensar sin causa: porque la autoridad que le dan para dispensar, es visio de la conforma à derecho: como dice Sanchez, despues de otros.

5. Hæc de aduertis, que quando el superior comete à su inferior, que dispense con alguno, sin hazer mencion de causa, enonces el inferior ex mero executor y dice presumir, quien le comete la dispensacion, conoze la causa antes, y no viene que mereca en esso, como dice Gambara. Ita Ille. Vnde utramque sententiam probabilem esse puto.

RESOL. XXXVI.

An valida sit dispensatio à Prælato inferiori, bona fide dispensante in causa non iusta; & idè in tali casu, an tutus sit subditus, quamvis postea constet causam non fuisse sufficientem? Ex p. 1. r. 10. Ref. 33.

§. 1. Negatiuè respondet Salas de legib. disp. 20. section. 4. num. 35. & alij penes ipsam: quia bona fides non solet acta aliqui nulla reddere: & idè cognita insufficientia causæ non potest quis in foro conscientia huiusmodi dispensatione gaudere.

2. Sed opinio contraria probabilis etiam videtur, quam docet Sanchez de matrim. tom. 3. lib. 8. disput. 17. num. 8. vbi sic asserit: [Non valet dispensatio infertiois in lege superioris, licet sit aliquis causa; si tamen eam illegitimam esse constet: hoc tamen limitatum, nisi prudenter, ac bona fide iudicaret Prælati causam esse iustam; tunc enim credo valere dispensationem, licet verè non fuerit causa sufficiens: quia non est erendum, aliam esse Pontificis intentionem circa suas leges; & Dei circa suas: in quibus permittitur inferiori dispensare.] Quod clarè significat Azorius p. 1. l. 7. c. 29. §. 9. vbi hæc ait: Si Prælati aliquis bona fide lege ieiunij aliquem liberet putans causam esse iustam, relaxatio prodest: quia bona fide facta est. Ita ille. Et idè tutus erit subditus in tali casu, quamvis postea constet, causam non fuisse sufficientem.

RESOL. XXXVII.

An si Prælati bona fide indicauerit causam dispensandam esse iustam, cum reuera non sit, valeat dispensatio? Ex p. 8. r. 3. Ref. 20. Tom. 111.

§. 1. Negatiuè respondet Castus Palus tom. 1. r. 3. disp. 6. punct. 8. §. 2. num. 5. vbi ita asserit.

Tertiò temperant, nisi bona fide inferior Prælati procedat, existimans adesse causam legitimam, cum tamen non sit. Quia non est credendum aliam esse Pontificis mentem circa suas leges, & Dei circa suas, siquidem hac ratione scriptulis obuiatur, & conscientia securè redduntur, & gesta à Prælati firma permanent: quæ omnia rectè Ecclesiæ gubernationi conducunt. Sic docet Sanchez lib. 8. disputat. illa 17. num. 8. cum Azorio lib. 7. Institut. moralium, cap. 29. quest. 6. contentis Iohannes Sanchez in select. disputat. 54. num. 39. At hæc limitatio mihi non probatur. Tum quia ad rectam gubernationem Ecclesiæ non pertinet firmare dispensationes, sine causâ, seu illas excusare, alias pertinere etiam ad rectam gubernationem, vt quoties dispensandi putarent bona fide nullam sibi dispensationem esse necessariam, validos actus essent, nulla adhibita dispensatione, & sic contraheutes bona fide in gradibus prohibitis validè contraherent: quod non est admittendum. Tum quia allegantes superiorum abque legitima causa dispensasse, audiuntur, etiam si superior bona fide procederit; ergo signum est manifestum, bonam fidem dispensantis non firmare dispensationem. Ita Paulus, cui adde Pontium de Matrimonio libro octauo capite 14. numero octauo Bonaciam de legibus, dispensatione prima questione secunda puncto tertio numero octauo.

2. Non desinam tamen adnotare Merollam tom. 2. disputat. 4. cap. 6. dub. 11. num. 209. opinioni Sanchez affirmatiuæ adherere: non est enim humanum in his rebus semper attingere punctum æqualitatis, & idè non est verisimile, Christum, vel Pontificem concessisse hanc potestatem cum tanta limitatione, vt si in re ipsa non attingat veram æqualitatem, inuvalida sit dispensatio. Sufficit ergo, vt secundum regulas prudentiæ humanæ causa iudicetur proportionata: Confirmatur: quia non plus petit Christus Dominus à suo ministro, nisi, vt fideliter, & prudenter dispenset iuxta illud Matth. 24. & Luc. 12. Quis putat esse fidelis seruus & prudens. Imò neque inter homines plus requiritur vt gesta, vel dispensata ab aliquo economo, valida sint. Confirmatur secundò exemplo indulgentiarum; nam licet ad earum valorem, requiratur causa proportionata, seu æqualis effectui Indulgentiæ, vt dicunt magis communiter Doctores: nihilominus hæc æqualitas, seu proportio, non semper sumitur ex re ipsa, sed prout cadit sub prudentem electionem concedentis, id est; consistit in sola quadam prudenti æstimatione morali illius proportionis, quæ seruari debet inter medium, & finem, ita vt illa causa censetur adæquata Indulgentiæ, ad quam obtinendam, vel procurandam, hic, & nunc, pensatis omnibus circumstantiis, concessio talis Indulgentiæ, prudenter existimatur medium proportionatum & conueniens, vt bene probat Suarez tom. 4. in 3. part. disputat. 54. sect. 3. num. 8. & seqq. ergo sicut in dispensatione Indulgentiarum, satis est ad illarum valorem, vt causa sit prudenter existimata æqualis; à fortiori idem dicendum est de aliis dispensationibus, à Prælati Ecclesiæ concessis; hoc enim postulare videtur recta Ecclesiæ gubernatio, vt scriptulis fidelium obuietur. Et ita hanc affirmatiuam sententiam tenet etiam Reginaldus tom. 2. lib. 31. cap. 26. numer. 195. Vnde quando casus acciderit, putò non esse scrupulos iniciendos.

3. Vnde Villalobos tom. 2. r. 2. diffinit. 41. num. 3. ita asserit. Aduerte, que si el Prælado cum buena fe, pensando que ay causa legitima, dispensar, y de hecho

PLANNÆ
Omnia
NO. III. IV. V
E. III

Sup. hoc
p. 1. r. 3.
disp. 6.
punct. 8.
§. 2.
num. 4.
vbi sic
ait: Secundo
temperant
alij, nisi in
potestate
dispensandi
exprimentur
nomina eorum,
quibus
dispensatio
est
concedenda,
nulla facta
mentione
cognitionis
causæ, quia
tunc
dispensans
censetur
merus
executor,
& præsumere
debet
committentem
certiorum
esse factum
de
dispensationis
causis, sic
relato Felino,
Speculatore,
Garibay,
docet Sanchez
num. 6. At
licet hoc sit
probabile,
mihi tamen
probabilius
apparet
teneri
causas
dispensationis
investigare,
quia absolute
ipse
dispensat.
Quòd vero
potestatem
concedens
nullam
fecerit
mentionem
de
causarum
cognitione,
non arguit
omissionem
esse, cum à
iure ipso
moveatur
dispensans
debere
causas
dispensationis
examinare,
id meritò
Principes
debebat
supponere.
Ita Palus.